

שהסבירוהו וסבר – כשר לראות. וע"ע באריכות בחזו"א נגעים ב,ה; חדושים ובאורים).
הכל כשרין לקדש (מי חטאת); לדברי רבי יהודה (הפוסל באשה) – להביא קטן (ואפילו לא הגיע לגיל חינוך. עפ"י צאן קדשים). ולחכמים (הפוסלים חש"ו) – להביא אשה.
הכל כשרין להזות – להביא ערל, וכרבי אלעזר שאמר: ערל שהזה הזאתו כשרה. [וכן דעת חכמים בברייתא (ביבמות עב:). ולדעת רבי עקיבא דין הערל כטמא ופסול. והלכה כחכמים (רמב"ם פרה אדומה י,ו)].
פרש"י ערל שמתו אחיו מחמת מילה. ולכאורה נראה שהוא הדין בערל שלא מל בודון. וצ"ע (רעק"א; 'תרון האור'. וע' רש"י חולין ד הוריות יא).
הכל שוחטין נשנה פעמים – להביא כותי ולהביא ישראל מומר. (ע"ע בהרחבה בריש חולין).
הכל מעלין לארץ ישראל – להביא עבדים. (כאן פרש"י: שאם בא האדון למכור את עבדו הכנעני המהול, יכול העבד לומר שאינו רוצה שימכרנו אלא בא"י. ובכתובות פרש"י שהאדון יכול לכוף לעבדו העברי לעלות. ור"י פרש שהעבד הכנעני יכול לכוף להעלותו). ולמי ששונה 'עבדים' בפירוש – לאתווי מנוה היפה בחו"ל לנוה הרע בא"י. ואין הכל מוציאין – לאתווי מנוה הרע לנוה היפה.
הכל מעלין לירושלים – לאתווי מנוה היפה לנוה הרע, ואין הכל מוציאים – לאתווי מנוה הרע לנוה היפה. בעבדים אין חילוק בין שאר א"י לירושלים (תוס').
פרטים נוספים – ע' בכתובות קי.

דפים ג – ד

ג. מה משמיענו התנא באמרו 'הכל חייבין... כהנים לויים וישראלים', בהלכות דלהלן: סוכה, ציצית, תפילין, שופר, מגילה, זימון. וכן 'הכל מעריכין... כהנים לויים וישראלים'?

הכל חייבין בסוכה כהנים לויים וישראלים – משמיענו שלא נפטור הכהנים משום שאין ישיבתם שם כעין דירה, איש ואשתו, שהרי הם עובדים במקדש (וכן הלויים השומרים במקדש. תוס') – קמ"ל שאמנם בשעת עבודה הם פטורים, שלא בשעת עבודה חייבים, כדין הולכי דרכים ביום שאעפ"י שפטורים ביום חייבים בלילה.

בציצית משמיענו התנא שאעפ"י שהכהנים הותר להם איסור כלאים בבגדי כהונה והוה אמינא לפטרם מציצית כיון שהוקשו כלאים וציצית – קמ"ל שחייבים בציצית שהרי נאסרו בכלאים שלא בשעת עבודה. בתפילין – אעפ"י שאי אפשר לכהנים בעבודתם להניח תפילין של יד שהרי בגדי כהונה צריכים להיות סמוכים לבשר (על בשרו), אעפ"י כהלא חייבים הם בשל ראש, ותפלה של יד אינה מעכבת את של ראש.

א. משמע לכאורה שבתפילין של ראש חייבים הכהנים אף בשעת עבודה (עתוס'). ולשון הרמב"ם (כלי המקדש י,ו) 'אבל של ראש אינה חוצצת ואם רצה להניחם בשעת העבודה מניח'. ויתכן שכוונת הגמרא שבעצם חייבים בשל ראש אלא שמצות העבודה פוטרם משום 'עוסק במצוה' [ע' ובהים יט. ושמא ינתקו התפילין ממקומן ואז לא יוכל לעבוד, ויוצרך להתבטל מעבודה להחזירן או שמא לא ישים לב לכך], ולפי"ז אם הניחן מקיים בהן מצוה ואסורים בהסח הדעת (עפ"י עונג יו"ט סוס"י ח). גם י"ל שהגמרא כאן מדברת שלא בשעת עבודה ממש אלא כגון בין עבודה לעבודה שאין צריך להוריד בגדיו או כגון כה"ג שעונד הציץ גם בשעה שאינו עובד, ואז אין לפטור מטעם 'עוסק במצוה' (ע' בית הלוי ח"א ג,ב; מקדש דוד לו,ג).

ב. שלא בשעת עבודה פשוט שחייבים אף בתפילין של יד (תוס'). וכן כתב בספר האשכול (ח"ב עמ' 90) דלא כמקצת גאונים שכתבו לפטור כהנים בתש"י אף בזמן הזה.

תקיעת שופר – אעפ"י שהכהנים אינם בכלל מצוות יובל [שאם מכרו קרקע בשנת היובל – מכורה (ויצאה מיד, וכספם נשאר בידם), כפרש"י. והתוס' חולקים. והביאו פירוש נוסף: שאם הכהנים או הלויים הקדישו שדה ולא גאלוה ומכרה גזבר – אין היובל מפקיע מיד המקדיש כדרך שמפקיע מיד ישראל], והלא שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות, והייתי אומר לפטרם ממצוות ראש השנה – קמ"ל שחייבים, הואיל ושייכים הם בשאר מצוות היובל.

מקרא מגילה – אפילו כהנים בעבודתם לויים בדוכנם וישראל במעמדם, מבטלים עבודתם ובאים לשמוע מקרא מגילה.

זימון; 'הכל חייבים בזימון' – אפילו כהנים באכילת קדשים שקראה הכתוב כפרה. 'הכל מצטרפין לזימון' – אפילו כהנים שאכלו תרומה או קדשים עם זר שאכל חולין, שאעפ"י שהזר אינו יכול לאכול עם הכהן בקדשים, הכהן יכול לאכול עם הזר חוליו, הלכך מצטרפים.

ערכין – הסיק רבא ואיתמא רב אשי שהחידוש הוא הואיל ונאמר והעמידו לפני הכהן – הייתי מדייק ולא כהן לפני כהן, קמ"ל שגם הכהנים בכלל הערכין.

דף ד

ד. מה דין הנדרים דלהלן?

א. האומר 'הרי עלי ערך' סתם.

ב. המעריך את המת או את הגוסס. (מה דין הגוסס שהעריך?)

ג. המעריך כמה אנשים כאחד; אשה שהעריכה.

ד. המעריך אבר; הנודר דמי אבר.

ה. המקדיש 'ראש עבד' או חמור או פרה. ומה דין המוכרו?

א. המעריך ערך סתם נותן כפחות שבערכין, שלשה שקלים. ואין אומרים יתן הערך המרובה – תפסת מרובה לא תפסת, תפסת מועט תפסת.

העריך ערך זכר סתם – נותן חמשת שקלים, הפחות שבערכי הזכר (עתוס' עפ"י התוספתא).

נחלקו שתי לשונות בדברי רב נחמן בשם רבה בר אבוה, האם נידון זה ב'השג יד' כשאר ערכין, שאם אין ידו משגת מביא לא פחות משקל, אם לאו (בערכך – לרבות ערך סתם. ומחלוקתם האם בא הכתוב ללמד שניידון בהשג יד אם ללמד שאינו בהשג יד).

הלכה כלשון אחרונה, שניידון בהשג יד.

אמר 'ערך פלוני עלי חמשים סלעים' – אינו נידון בהשג יד (רמב"ם ערכין ג, ח). אמר 'ערך פלוני עלי עשרים שקלים' והיה אותו פלוני מבין עשרים ולמעלה שערכו חמשים – יש להסתפק כיצד דינו. ומדברי הרמב"ם כמות שהם לפנינו (שם) נראה שמביא כפי ערכו שקצב [אם לא שיש טעות סופר בדבריו וצ"ל 'פלונית' במקום 'פלוני'] (זבח תודה. אכן ברוב כתבי היד הגירסה היא 'פלונית', ואין הוכחה מהרמב"ם לשאלה זו).

ב. האומר ערך מת / גוסס פלוני עלי – לא אמר כלום (והעמיד והעריך – כל שישנו בהעמדה ישנו בהערכה וכל שאינו בהעמדה אינו בהערכה).

א. הגוסס שהעריך – דבריו קיימים (תוס' עפ"י מסכת שמחות). ויש חולקים (ע' רדב"ז ומשל"מ הל' ערכין

א, ג; גט פשוט קכא סקל"ב; מג"ח ש, ב; צפנת פענח הל' ערכים שם; פתח עינים).

ב. היה הנערך גוסס בשעת הנדר, ואח"כ הבריא – נראה שפטור (עפ"י חזו"א כט,ה; אור שמח ערכים א,יג בדעת הרמב"ם).

ג. מת הנערך לאחר הנדר קודם שעמד בדין; לדעת הרמב"ם (ערכים א,כג) פטור, ולדעת הראב"ד (שם הכ"א) אין העמדה בדין כלל אצל הנערך הלכך כל שבשעת הנדר היה בר העמדה – חייב המעריך.

ד. אדם טרפה – נערך, שהרי הוא בר העמדה והערכה (עפ"י תוס' ריש מסכתין). וכן חולה כבד מאד שאינו גוסס, הגם שאינו עומד מעצמו – אחרים יכולים להעמידו, אבל גוסס כיון שאסור ליגע בו אינו בר העמדה כלל (עפ"י זבח תודה).

ג. אחד שהעריך אנשים הרבה (הגם שהזכיר 'ערך' אחד, שאמר ערך פלוני ופלוני ופלוני עלי. עפ"י תוס' ושטמ"ק. וע"ע שפ"א) – חייב עבור כל אחד ואחד.

היה הנודר עני שנידון ב'השג יד', לא נפטר עד שיתן סלע לכל אחד ואחד (עפ"י לח"מ. מובא ברעק"א). ויש אומרים שדיו בסלע אחד לכולם, כאילו העריך אדם אחד (כ"כ השפת-אמת והחזו"א בדעת הרמב"ם (ערכין א,יח), והביאו כן מהתוספתא. וע' גם בזבח-תודה להלן ח ד"ה אם היה).

וכן האשה שהעריכה – חייבת (נפשית). משמעות לשון 'נפש' משמע הכל. כן פרש"י. ור"ג פירש שלפי המסקנא למדים זאת ממה שהשוה הכתוב אשה לאיש בכ"מ).

ד-ה. אין ערך לאברים (בערכך – ערך כולו הוא נותן ולא ערך אברים). ואולם המעריך אבר שהנשמה תלויה בו (או העריך את חציו. פיה"מ לרמב"ם כ. וע"ש ב"ה) – נותן דמי כולו (נפשית).

לדברי רבי מאיר (כ.), המעריך אבר נותן את דמיו, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה וגומר ואמר לשם דמים. הנודר דמי אבר – חייב ליתן את שוויו, עפ"י שומא. ואם היה אבר שהנשמה תלויה בו – נותן דמי כולו (גדר בערכך. הוקשו דמים לערכין. כ.). ואין חילוק בין אדם שהוא בר ערכין לאדם שאינו נערך, כגון טומטום ואנדרוגינוס. וכן הנודר ראש חמור – נותן דמי כולו.

בד"א במקדיש לבדק הבית (דומיא דערכין), אבל מקדיש למזבח כגון שאמר ראש עבד (וכן 'חצי עבדו'. רמב"ם ערכים ו,יז) או ראש חמור זה לדמי עולה – הוא והקדש שותפין בו.

א. כיצד עושים – יימכר ויחלקו בדמיו, או אחד מהם יקנהו (עפ"י שטמ"ק. וע' ר"ג). יש אומרים שהם שותפים שוה בשוה (רש"י וראב"ד ערכין ה,יז). וי"א לפי הערכת אותו אבר (רמב"ם שם. וע"ש בנו"כ).

ב. סתם 'הקדש' לבדק הבית ולא למזבח (עפ"י רמב"ם ערכין ה,יח; לקוטי הלכות).

ואולם האומר 'ראש פרה זו הקדש' – אין להקדש אלא ראשה, שלא נתכוין להקדיש אלא את הראש, כדרך שהוא נמכר בבית הטבח. ודוקא בפרה בעלת מום שאינה ראויה למזבח, אבל אם היא ראויה להקרבה – אפשר שפשטה קדושה בכולה.

וכן הדין במקדיש אבר שאין הנשמה תלויה בו כגון רגל, אם היתה פרה בעלת מום – לא נתקדש אלא דמי אותו אבר בלבד (עפ"י רמב"ם ערכין ה,טז). ויש אומרים אפילו הקדישו למזבח לא נתקדשה כולה, וכל שכן כשאמר 'לדמי' (עפ"י לקוטי הלכות, כשיטת רש"י בתמורה יא).

וכן המוכר לחברו 'ראש עבד' או 'ראש חמור' – משמנים ביניהם (כלומר, יעבוד ברשות שניהם בשוה (שטמ"ק. וכן פסק הרמב"ם בהל' מכירה כו,ת. וע' מ"מ). והתוס' פרשו שמעריכים דמי אותו אבר שמכר, לאיזו מלאכה הוא ראוי). 'ראש פרה' – לא מכר אלא את הראש.